

А. В. Булкіна,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

КОНФЛІКТНИЙ ДІАЛОГ У ЛЮБОВНОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ ТОМАСА ГАРДІ)

Статтю присвячено розгляду особливостей конфліктного діалогу у любовному дискурсі. Розкрито специфіку його функціонування, подано класифікацію і загальну характеристику семантичних типів варіантної складової міжособистісної конфронтації в романтичному спілкуванні.

Ключові слова: любовний дискурс, діалог, конфліктний дискурс, семантичний інваріант, семантичний тип.

Статья посвящена рассмотрению особенностей конфликтного диалога в любовном дискурсе. Раскрыта специфика его функционирования, представлена классификация и общая характеристика семантических типов вариантной составляющей межличностной конфронтации в романтическом общении.

Ключевые слова: любовный дискурс, диалог, конфликтный дискурс, семантический инвариант, семантический тип.

This article deals with the characteristics of conflict dialogue in love discourse. It analyzes the specifics of its functioning, presents an overview of its classification and semantic types of interpersonal confrontation in a romantic conversation.

Keywords: love discourse, dialogue, conflict discourse, semantic invariant, semantic type.

Антропоцентричний підхід до дослідження мовних сутностей, що наразі панує в лінгвістичних науках, зумовлює значний інтерес дослідників до дослідження сфери міжособистісної комунікації, її комунікативно-функціональних та прагма-когнітивних характеристик.

Саме тому значний інтерес для дослідження становить сфера романтичного (любовного) спілкування, що яскраво опроявляє специфіку міжособистісної комунікації у їх співвідношенні з параметрами культури, мови, соціального та історичного контексту.

Актуальність статті, таким чином, визначається загальною комунікативно-функціональною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень. **Об'єктом** дослідження статті виступає діалогічний любовний дискурс в романах Томаса Гарді, а **предметом** – специфіка розгортання та реалізація конфліктного діалогу в межах любовного дискурсу в романах Томаса Гарді.

Сферу любовного спілкування можна віднести до так званого «пристрасного дискурсу», що виділили та дослідили А.Греймас та Ж.Фонтаній. В їхньому розумінні, пристрась є абсолютно новим способом життя та світовідчужання, що існує поза будь-якою раціональністю та «семантичною компетенцією», саме тому пристрасні дискурси, в тому числі і любовний, визначаються як «інші, нові форми нарративних відчуттів» [3, с. 12].

Р.Барт трактує любовний дискурс як своєрідне розгортання мови закоханого, що є носієм певних симптомів, яке відбувається непослідовно та дуже часто непередбачувано, закоханий і справді не перестає подумки метатися, вживати всі нові демарші й інтриги проти самого себе. Його дискурс – це всякий раз немов напад мовлення, викликаний яким-небудь дрібним, випадковим приводом [1, с. 81–82].

Вищезазначені підходи до визначення любовного дискурсу зосереджуються насамперед на когнітивно-емоційному аспекті його функціонування. Т.Г.Ренц визначає романтичний дискурс як особистісно-орієнтований дискурс, що складається з безлічі кодифікованих знаків, що продукуються партнерами у процесі спілкування, спрямований на реалізацію потреби кохати і бути коханою(им) і обслуговуючий сферу романтичних відносин [6, с. 140–141].

Однією з основоположних сутнісних характеристик любовного дискурсу є високий ступінь інтимізації та завищена емоційність спілкування в романтичній діаді. На думку П.Келлетта, з цим тісно пов'язаний архетип синхронічності – різновид одночасності, сутнісне співпадіння двох або більше подій, які навряд чи можливо пояснити просто вдалим збігом обставин [5, с. 162]. В контексті любовних відносин архетип синхронічності реалізується у формі архетипних історій «кохання з першого погляду», «ідеальна зустріч», «ми відразу пізнали одне одного», «я зрозумів, що знайшов свою долю», «за нашу зустріч ми вдячні долі». Однак, у якості діалогічній протилежності подібному відчуттю близькості, любовний дискурс характеризується високою частотністю виникнення конфліктних взаємодій. [5, с. 163]. Комунікативний конфлікт загального типу ініціюється зіткненням інтересів партнерів, що проявляється в дисгармонійній комунікації, спрямованій на подавлення партнера та досягнення домінування, для чого в кожній лінгвокультурі існує типовий набір мовних засобів і мовленнєвих прийомів [2, с. 7].

Дослідження конфліктних діалогів з точки зору комунікативно-парадигматичної лінгвістики демонструє, що їх інваріантною складовою є значення конфронтації, що цементує семантичний простір діалога, виступаючи, таким чином, значенням рівня комунікативного блока, що віднаходиться лише після узгодження реплік [4, с. 13].

Проведений аналіз конфліктних діалогів любовного дискурсу у романах Томаса Гарді дозволяє виділити низку семантичних типів варіантної складової міжособистісної конфронтації в романтичній діаді:

І. Конфлікт ставлень і оцінок ситуацій/об'єктів тощо. У конфліктах цього типу ціннісні установки комунікантів стосовно певної події чи особи не збігаються, що і стає основою виникнення конфліктної ситуації. Так, у діалозі Фанні та Діка з роману «Under the Greenwood Tree» головна причина конфронтації співрозмовників полягає в їх різному тлумаченні поведінки дівчини стосовно інших чоловіків:

«Why are you so silent?» she said, after a while, with real concern.

«Nothing».

«Yes, it is, Dick. I couldn't help those people passing».

«I know that».

«You look offended with me. What have I done?»

«I can't tell without offending you».

«Better out».

«Well,» said Dick, who seemed longing to tell, even at the risk of offending her, «I was thinking how different you in love are from me in love. Whilst those men were staring, you dismissed me from your thoughts altogether, and—»

«You can't offend me further now; tell all!»

«And showed upon your face a pleased sense of being attractive to 'em».

«Don't be silly, Dick! You know very well I didn't».

Dick shook his head sceptically, and smiled.

«Dick, I always believe flattery if possible—and it was possible then. Now there's an open confession of weakness. But I showed no consciousness of it». [13].

Як свідчить аналіз, одна зі сторін (Дік) засуджує поведінку іншої сторони (Фанні) як таку, що не відповідає бажаній у романтичних стосунках. При цьому конфліктна інтенція Діка опроряджується в протиставленні вербальної частини інтеракції – *«I can't tell without offending you»* з невербальною – *«who seemed longing to tell, even at the risk of offending her»*. Усього один випадок поведінки Фанні дає Діку привід зробити узагальнення та імпліцитно звинуватити її в неправильному тлумаченні концепту кохання взагалі: *«I was thinking how different you in love are from me in love»*. Фанні, в свою чергу, спочатку обирає комунікативну тактику заперечення оцінки співрозмовника, однак в процесі змінює її на часткове визнання своєї провини, використовуючи головний аргумент: *«But I showed no consciousness of it»*.

Конфліктний діалог, що аналізується, демонструє типову схему розгортання конфліктної взаємодії закоханих, що не пройшли етапу остаточної формалізації стосунків і загалом мають кооперативні наміри збереження романтичних стосунків. Основними стадіями такої інтеракції є: 1) мовчання, 2) виклик на розмову, 3) заперечення існування конфронтації, 4) повторний виклик на розмову, 5) вербалізація конфліктного аспекту, 6) заперечення наявності невідповідної поведінки/відкидання моменту, що викликав конфлікт як несуттєвого, 7) повторна розгорнута експлікація конфліктного моменту/відкрите звинувачення, 8) виправдання/пояснення поведінки, 9) примирення.

Частотним типом початку конфліктної інтеракції цієї тематичної групи є мовчання одного зі співрозмовників, оскільки конфліктна інтенція виникає до початку безпосереднього діалогу і дає йому поштовх. Розмова ініціюється іншим співрозмовником, який помічає високе емоційне напруження спілкування. **II. Конфлікт інтересів.** До конфліктних діалогів цієї тематичної групи спричиняють різні уявлення комунікантів щодо здійснення певних дій. У межах цього конфлікту один з учасників прагне змусити іншого здійснити/не здійснювати певні дії, що суперечать прагненням другого комуніканта. Так, розглянемо конфліктний діалог подружньої пари Арабелли та Джуда з роману *«Jude the Obscure»*, у якому дружина не розуміє захоплення свого чоловіка книжками та прагне викинути їх.

«I won't have them books here in the way!» she cried petulantly; and seizing them one by one she began throwing them upon the floor.

«Leave my books alone!» he said. «You might have thrown them aside if you had liked, but as to soiling them like that, it is disgusting!» In the operation of making lard Arabella's hands had become smeared with the hot grease, and her fingers consequently left very perceptible imprints on the book-covers. She continued deliberately to toss the books severally upon the floor, till Jude, incensed beyond bearing, caught her by the arms to make her leave off. Somehow, in going so, he loosened the fastening of her hair, and it rolled about her ears.

«Let me go!» she said.

«Promise to leave the books alone».

She hesitated. «Let me go!» she repeated.

«Promise!»

After a pause: «I do» [11].

Представлений діалог демонструє експліцитно опрорядлений конфлікт, що провокується конкретними діями однієї зі сторін – тим, що Арабелла викидає книжки Джуда. Хоча чоловік і робить спробу вербальної аргументації та відстоювання свого невдоволення поведінкою дружини, ррештою він вдається до невербальних засобів, а саме до застосування безпосередньої фізичної сили. Саме цей аргумент і змушує співрозмовницю повністю прийняти вимоги іншої сторони.

III. Конфлікт з ревнощів. Конфліктні діалоги цього типу є найчастотнішими в любовному дискурсі романів Томаса Гарді. При цьому стороною, що ініціює конфліктну інтеракцію через почуття ревнощів, найчастіше є чоловік, що може пояснюватися гендерним стереотипом, за яким саме чоловік виступає «ревнивцем». При цьому проведений аналіз дозволяє поділити конфліктні діалоги цієї тематичної групи на два підтипи.

1. Конфлікт, що ініціюється активною стороною, що проявляє почуття ревнощів. Так, любовні стосунки Елфріди та Найта з роману *«A Pair of Blue Eyes»* знаходяться під загрозою саме через те, що чоловік ревнує кохану до її колишнього нареченого:

‘Were you really engaged to be married to that lover?’ he said, looking straight forward at the sea again.

‘Yes – but not exactly. Yet I think I was.’

‘O Elfride, engaged to be married!’ he murmured.

'It would have been called a – secret engagement, I suppose. But don't look so disappointed; don't blame me.'
'No, no.'

'Why do you say «No, no,» in such a way? Sweetly enough, but so barely?'

[...] 'How much I have made of you, Elfrida, and how I have kept aloof!' said Knight in deep and shaken tones. 'So many days and hours as I have hoped in you – I have feared to kiss you more than those two times. And he made no scruples to...' [9].

Активною стороною в діалозі виступає саме чоловік, що використовує стратегію випитування усе нових подробиць щодо колишнього коханого Елфріди та прямо звинувачує її. Його співрозмовниця обирає оборонну тактику та не заперечує своєї провини. Представлена конфронтація з причин ревнощів зрештою стане причиною розірвання стосунків між закоханими.

2. Конфлікт, що ініціюється стороною, щодо якої було проявлене почуття ревнощів. Найчастіше подібна конфліктна ситуація виникає після завершення конфлікту першого типу, в ході якого була доведена безпідставність звинувачень «ревнивця». Так, Етелберта звинувачує свого нареченого лорда Монтклера у відсутності довіри до неї у романі «The Hand of Ethelbertha»:

'My dearest – forgive me; I confess I doubted you – but I was beside myself,' came to her ears from over her shoulder. But Ethelberta walked on as before.

Lord Mountclere sighed like a poet over a ledger. 'An old man – who is not very old – naturally torments himself with fears of losing – no, no – it was an innocent jest of mine – you will forgive a joke – hee-hee?' he said again, on getting no reply.

'You had no right to mistrust me!'

'I do not – you did not blench. You should have told me before that it was your sister and not yourself who was entangled with him.'

'You brought me to Melchester on purpose to confront him!'

'Yes, I did.'

'Are you not ashamed?'

'I am satisfied. It is better to know the truth by any means than to die of suspense; better for us both – surely you see that?' [12].

Для непрямой ініціації конфліктної взаємодії Етельбера обирає тактику мовчання та ігнорування співрозмовника, таким чином безпосередня ініціація діалогу відбувається завдяки вибаченню лорда, який розуміє свою провину. Жінка використовує окличні речення та експресивні запитання, щоб передати своє невдоволення та почуття образи. Відповіді її співрозмовника розгорнуті, оскільки він прагне вибачитися та обґрунтувати свою поведінку.

IV. Конфлікт з приводу інформації, при якому одна зі сторін прагне отримати правдиву інформацію, а інша ухиляється від цього, або надає неправдиву інформацію. У конфліктному діалозі з роману «A pair of Blue Eyes» Елфріда не хоче розказувати Найту всю правду про свого колишнього нареченого, оскільки в їх романтичних стосунках вже були конфліктні ситуації через його ревнощі.

'Why,' said Knight, recollecting circumstances by degrees, 'you surely said you were in some degree engaged to him – and of course you were if he kissed you. And now you say you never encouraged him. And I have been fancying you said – I am almost sure you did – that you were sitting with him ON that tomb. Good God!' he cried, suddenly starting up in anger, 'are you telling me untruths? Why should you play with me like this? I'll have the right of it. Elfrida, we shall never be happy! There's a blight upon us, or me, or you, and it must be cleared off before we marry.' Knight moved away impetuously as if to leave her.

She jumped up and clutched his arm

'Don't go, Harry – don't!

'Tell me, then,' said Knight sternly. 'And remember this, no more fibs, or, upon my soul, I shall hate you. Heavens! that I should come to this, to be made a fool of by a girl's untruths –' [9]

Найт прямо звинувачує Елфріду в брехні («*are you telling me untruths? Why should you play with me like this?*»), вдається до тактики прямого випитування («*Tell me, then*») та навіть до безпосередніх погроз («*we shall never be happy!*»), «*upon my soul, I shall hate you*»). Елфріда, в свою чергу ніяк не аргументує свою позицію та вдається лише до експресивного прохання, що експлікує її головний страх, що коханий покине її – «*Don't go, Harry – don't!*».

V. Конфлікт-заміщення виникає у випадках, коли безпосередній конфліктний діалог символічно та нерідко несвідомо заміщає реальну причину конфронтації. На думку П.Келлетта [5, с. 237], подібні заміщення відбуваються, коли 1) між людьми виникає конфлікт внаслідок, або замість іншого конфлікту, що символічно з ним пов'язаний; 2) поведінка одного з учасників виражає заміщене чи несвідоме значення конфлікту, який інший учасник, або обидва учасники, можуть і не усвідомлювати. Таким чином, за Фолгером [8], існує потреба перенести мішень конфліктної енергії з реального джерела на більш доступний чи вразливий об'єкт. Подібний тип символічного заміщення може бути продемонстрований на прикладі конфліктного діалогу з роману «Far from the Maddening Crowd», у якому Версавія та Габріель конфронтують з приводу її поведінки з фермером, що зізнався їй у коханні:

«My opinion is (since you ask it) that you are greatly to blame for playing pranks upon a man like Mr. Boldwood, merely as a pastime. Leading on a man you don't care for is not a praiseworthy action. And even, Miss Everdene, if you seriously inclined towards him, you might have let him find it out in some way of true loving-kindness, and not by sending him a valentine's letter.»

Bathsheba laid down the shears.

«I cannot allow any man to – to criticise my private Conduct!» she exclaimed. «Nor will I for a minute. So you'll please leave the farm at the end of the week!»

[...] «Very well, so I will». said Gabriel calmly. He had been held to her by a beautiful thread which it pained him to spoil by breaking, rather than by a chain he could not break. «I should be even better pleased to go at once». he added.

«Go at once then, in Heaven's name!» said she, her eyes flashing at his, though never meeting them.

«Don't let me see your face any more».

«Very well, Miss Everdene – so it shall be» [10].

На перший погляд, причиною конфліктної ситуації, що виникла та яка призвела до розірвання ділових стосунків між співрозмовниками є те, що Габріель дозволив собі втручатися в особисте життя Версавії. Однак, проаналізувавши динаміку їх стосунків протягом роману, можемо зробити висновок про те, що насправді Версавія несвідомо очікувала проявів ревності від Габріеля, які б ще раз довели його кохання до неї. Саме з цієї причини вона розповіла йому про пропозицію фермера. Однак горизонт її очікувань не був виправданий, оскільки Габріель повів себе скоріше як друг, а не як закоханий. Версавія символічно перенесла причину конфлікту на те, що він проявив недоречне втручання в її життя. Подібне символічне заміщення в конфліктних діалогах є істотною характеристикою динаміки розвитку стосунків Версавії та Габріеля.

Проведений аналіз конфліктних діалогів з романів Томаса Гарді дозволяє розділити їх на дві групи на основі критерію результативності:

деструктивні конфліктні діалоги, що призводять до руйнування любовних стосунків або до їх суттєвого погіршення. Найчастіше діалоги подібного типу є результатом глибинно існуючого конфлікту або суперечностей, що розвивалися протягом тривалого часу.

креативні конфліктні діалоги, що є невід'ємною частиною гармонічних любовних стосунків та запорукою дотримання розумного балансу між уявленнями про синхронічність стосунків та реальністю. Діалоги такого типу, по-перше, сприяють переосмисленню стосунків героїв та їх поведінки, а по-друге, дають комунікантам можливість виразити свої протиріччя та невдоволення для зміцнення їх любовних стосунків.

Можемо розділити конфліктні діалоги як за варіативною складовою конфронтації, так і за загальною результативністю. При цьому було з'ясовано, що креативні конфліктні діалоги характеризуються більшою частотністю в любовному дискурсі, що виникає між закоханими, які дійсно мають глибинне почуття кохання один до одного.

Отже, можемо зробити висновок про винятково важливу роль конфліктних діалогів для розгортання та інтенсифікації любовного дискурсу у фікціональному тексті та для композиційно-сислової структури художнього тексту роману загалом. Подібні інтеракції високої інтенсивності сприяють глибшому розкриттю характерів персонажів, нерідко стають вузловими моментами любовних стосунків персонажів та інтенсифікують розгортання сюжетних ліній роману.

Література:

1. Барт Р. Фрагменты речи влюбленного / Р. Барт. – М. : Ad Marginem, 1999. – 431 с.
2. Волкова О. Прагмалингвистические особенности межличностного общения в коммуникативной ситуации «бытовой конфликт»: Автореф. дис. ... канд. филол. наук / О. С. Волкова. – Волгоград, 2009.
3. Греймас А. Ж. Семиотика страстей. От состояния вещей к состоянию души / А. Ж. Греймас, Ж. Фонтаний. пер. с фр. яз.; предисл. К. Зильбербеога. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 336 с.
4. Дадян С. Р. Конфликтный диалог в художественном произведении (на материале англоязычной художественной литературы XX – начала XXI в.): автореф. дисс. ... докт. филол. наук / С. Р. Дадян. – Ростов-на-Дону, 2012. – 24 с.
5. Келлетт П. Конфликтный диалог: работа с пластами значений для продуктивных взаимоотношений / П. Келлетт. – Х. : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2010. – 416 с.
6. Ренц Т. Г. Романтический дискурс в коммуникативно-семиотической парадигме / Т. Г. Ренц // Вестник Челябинского государственного университета. 2011. – Вып. 58. – № 25 (240). – С. 138–142.
7. Deppermann A. Glaubwürdigkeit im Konflikt. Rhetorische Techniken in Streitgesprächen. Prozessanalysen von Schlichtungsgesprächen/ Arnulf Deppermann. – Radolfzell : Verlag für Gesprächsforschung, 2005. – 347 s.
8. Folger J. Working through Conflict : Strategies for Relationships, Groups, and Organizations
9. Hardy T. A Pair of blue Eyes. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/files/224/224-h/224-h.htm>
10. Hardy T. Far from the Madding Crowd/T.Hardy. – Modern Library edition, 2001 – 512 p.
11. Hardy T. Jude the Obscure. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/files/153/153-h/153-h.htm>
12. Hardy T. The Hand of Ethelberta. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/files/3469/3469-h/3469-h.htm>
13. Hardy T. Under the greenwood tree. – Режим доступу : <http://www.gutenberg.org/files/2662/2662-h/2662-h.htm>